

OLVASÓLÁMPA

RÉGI CSEHOV

Közel száz éve *A semmirekellő* címen Goda Géza tolmácsolásában jelent meg Csehovnak az a kisregénye,¹ amelynek kanonizált magyar változatát mi *Életem. Egy vidéki fiatalember elbeszélése!* címmel olvashatjuk Szöllösy Klára fordításában. Tele a lakás különféle kiadású Csehovokkal, mégse tudtam ellenállni az antikvárium csábításnak: kíváncsi voltam, hogy a régi fordítás vajon mennyire olvastatja magát, meg kell-e majd állnom olvasás közben ilyen-olyan nyelvi döccenők miatt. Nos, a 'harangszoknyás, bő ujjú ruha' a régi Csehovban „harangaljú és puffadtujjú ruha”, a kor szokásához híven a nevek is magyarítva vannak, de amúgy folyékonyan, különösebb fennakadás nélkül lehet olvasni Goda Géza fordítását – főleg azoknál a részeknél, ahol Csehov mintha a politikai filozófiából kölcsönözné a mondandóját. Mert a történet nem is olyan egyszerű: az egyes szám első személyű elbeszélő – semmibe véve a családi hagyományt (dédapja generálisként harcolt „Borodinónál”, nagyapja költő, nagybátyja meg „tanférfiú” volt) –, szóval a főhős nemes ember létére szakít állami hivatalával, és fizikai munkásnak áll („...az állami szolgálat sem szellemi erő kifejtést, sem tehetséget, sem személyes képességeket, sem alkotó lendületet nem igényelt: tisztára gépies munka volt az egész. Az ilyen szellemi munkát tehát sokkal kevesebbre becsültem, mint a testit”). Apja természetesen kitagadja – viszont annál nagyobb feltűnést kelt a kisvárosi, unatkozó nők körében: egyik dúsgazdag, mezőgazdasági szakmunkákat bújó kisasszony feleségül is megy hozzá, de Viktorovna Mária csak fél évig bírja a földmunkát és a parasztokkal való nyűglődést, nem elégíti ki néhány gyakorlati eredmény (például hogy iskolát épít a parasztoknak), hanem sokkal többre vágyik: „Ide más, vakmerőbb, gyorsabban ható, erősebb harci eszközökre van szükség! – mondja. – Ha csakugyan használni akarsz, normális tevékenységed szűk korlátait át kell lépned s az egész tömegre kell hatnod! Elsősorban hangos, erélyes prédikációra van szükség.” Viktorovna Mária tehát elhagyja férjét, s fölcsap operaénekesnek (mert így ezer meg ezer emberre tud hatni), a fülig

---

1 Csehov Antal: *A semmirekellő*. Budapest, é. n. [1924], Franklin-Társulat.

szerelmes főhős meg tudomásul veszi azt, amit már a legelején is tudott az asszonnyal kapcsolatban: „Minden, ami jó ezen a világon, rendelkezésre állott s szinte önmagától hullt ölébe, még az eszmék és a modern szellemi mozgalom is csak élvezetet és változatosságot jelentett számára. Én azonban csak az a kocsis voltam, aki öt egyik élménytől a másikig fuvaroztam”.

Mint látjuk, a kisregény publicisztikaízű lamentálásai simán élvezhetőek a Goda Géza-féle fordításban is. Az irodalmibb részeknél viszont – érzésem szerint – valóban jót tett a kisregénynek az újrafordítás: gördülékenyebb, könnyebben befogadható a modernebb változat (bár ez a fordítás is több mint ötven éves!). Íme egyetlen, költői szépségű bekezdés a régi Csehovból: „Részegségében mindig nagyon halvány volt, egyre a kezét dörzsölte s nyertett, mint a ló. Olykor tiszta meztelenre vetkőzve a mezőn szaladgált. Legyet is evett s azt mondta, hogy savanykás íze van.” És ugyanez a bekezdés Szöllősy Klára fordításában: „Amikor részeg volt, megsápadt az arca, folyvást dörzsölte a kezét, és nyertette nevetett: hihhihi! Duhajságból meztelenre vetkőzött, úgy szaladgált a mezőn; legyet evett, és úgy mondta, savanykás íze van.” (*Lövőtei Lázár László*)

A LÉTEZÉS EGY MÁSFÉLE MÓDJA

A különleges *Meditittimó kalandjai*² meseregény, de elüt a hagyományos értelemben vett meseregényektől. Néha kifejezetten a hétköznapi valóság jelenik meg benne, beazonosítható valóságos helyszínekkel, aztán váltás következik, a szerző mesei síkra tér át, szabad teret enged a fantáziának. Ezek a váltások valahogy egészen természetesen, magától értetődően következnek egymás után, úgy, ahogy a mágikus realista műfaj nagyjainál vagy a népmesékben szokott történni.

A könyv egy autista kisfiúról szól, hogyan teszi első lépéseit a világban, hogyan viszonyulnak furcsaságához az emberek, hogyan látja ő a világot. Nem elvont elméleti kérdések ezek Csender Leventénél, saját kisfia esetén keresztül volt-van alkalmunk a valóságban is szembe-sülni velük. Tágabban értelmezve a könyvet, az egymás furcsaságainak, hiányosságainak elfogadásáról, megértéséről, ha kell megszeretéséről

2 Csender Levente: *A csodálatos Meditittimó kalandjai*. Budapest, 2019, Magyar Napló – Fókusz Egyesület.

is szól. Meg arról, hogy a világ milyen csodálatos tud lenni, ha előítéletektől mentesen, egy másképpen látó és gondolkodó kisfiú szemén keresztül nézzük. Meditittimó például rá tud csodálkozni egy különös, furcsa oszlopocskára, amelyik egy budapesti belvárosi parkolóban eltűnik a föld alá egy áthaladó autó előtt, majd újra kijön és még világít is! Pedig a felnőttek nap mint nap közönyösen mennek el mellette, figyelemre sem méltatva. Gilbert Keith Chesterton idevágó gondolata jut eszembe: „Ameddig magától értetődőnek tekintjük a fát, olyan valaminek, amely bölcs megfontolással teremtődött, hogy eledelt nyújtson a zsiráfnak, létezése iránt semmiképp sem tudunk kellő csodálattal adózni. Csak ha úgy ötlük szemünkbe, mint az élő talaj tüneményes hullámforgataga, amely akármi külön ok és cél nélkül egyszer csak felszökken az egekbe, csak az esetben érzünk igazi hajlandóságot, hogy levett kalappal álljunk meg előtte, a parkőr nem kis megrökönyödésére.”

Az autizmust általában betegségnek tartják, ami különösen a kommunikációs képességek beszűkülésében nyilvánul meg. De olyant is olvastam róla, hogy tulajdonképpen nem is betegség, hanem a létezés egy módja, és ha sikerülne megszüntetni, úgymond meggyógyítani, elveszne az emberi agyberendezés sokféleségének egy darabja. Az autisták néha olyan dolgokat vesznek észre, olyan dolgokat jegyeznek meg, amit közönséges emberek nem. Az autizmusnak vannak ugyan súlyosabb megnyilvánulási formái is, amikor az autista állandó felügyeletet igényel, de léteznek neves autista művészek, írók és tudósok is. Lássuk, mit mond erről Jim Sinclair, egy autizmussal élő személy: „Ha valaki autista, az nem azt jelenti, hogy nem ember. Azt azonban jelenti, hogy idegen. Azt jelenti, hogy ami mások számára normális, az az én számomra nem normális, és ami az én számomra normális, az mások számára nem normális. Bizonyos szempontból borzasztó hiányosan vagyok felszerelve a világban való túléléshez, úgy, mint egy földönkívüli, aki tájékozódási útmutató nélkül itt rekedt. Személyiségem azonban érintetlen. Énem sértetlen. Értékesnek és értelmesnek tartom az életet, és nem szeretném, ha kigyógyítanának abból, hogy önmagam legyek... Tiszteljenek meg azzal, hogy képességeimnek megfelelően érintkeznek velem – ismerjék fel, hogy mi egyformán idegenek vagyunk egymásnak, hogy az én létezési módjaim nem csupán az Önök létezési módjainak hibás változatai. Kérdőjelezzék meg a

feltevéseiket. Határozzák meg a saját feltételeiket. Dolgozzanak velem együtt azon, hogy hidat tudjunk építeni egymás között.”

Jó döntés volt Csenger Levente részéről, hogy a mese műfaját választotta a csodálatos Meditittimó problémáinak és megpróbáltatásainak feldolgozásához. A mese, minden epikai műfajok legősibb előképe, úgy tudja átlényegíteni a valóságot, hogy közben megértet, gyógyít, csomókat old ki. Egy-két évszázaddal ezelőtt még nem véletlenül szólt a felnőttekhez is. Bár manapság is fel-felüti a fejét a felnőtteknek szóló irodalomban, hogy csak a mágikus realista stílusban megírt művek világsikerét és a fantasy-irodalom térhódítását említsen.

Kitérnék arra is, hogy a könyv illusztrációi a szerző feleségének, Szalontai Enikőnek a munkái. Tehát egyfajta családi vállalkozás eredményeként jött létre ez a könyv, amelyben a szerzők egyben szereplők is, a szereplők szerzők is, valahogy együtt, egymás kezét fogva tanulnak meg felülemelkedni a problémákon, a valóságot néha mesévé lényegítve át. Erről a felülemelkedésről is szól a könyv, arról, hogy a különleges Meditittimó néha mintegy kilép ebből a közönséges, hétköznapi világból, elrepül egy másik, csak általa ismert világba, és a családja nem akkor tesz vele igazán jót, ha megpróbálja lenyesni a különleges Meditittimó szárnyait, hogy elzárja, kizárja őt a sajátos világából, hanem ha ők is megpróbálnak szárnyakat szerezni, s néha együtt repülni vele. És hogy ez nemcsak teher, de ajándék is tud lenni. De ezt sokkal szebben mondja el a szerző a könyv utolsó mondataiban: „Meditittimó nélkül talán nem járhattuk volna be ezt az utat, ő mutatta meg, hogy élni nem csak egyféleképpen lehet. És mi mindannyian bebizonyítottuk, hogy meg tudjuk szerezni a szárnyunkat. A király, miután befejezte beszédét, kísétált a tűz fényéből. – És most? – kérdezte Talán Virág. – Megtanulunk repülni.” (Molnár Vilmos)